

بررسی نقش میانجی گرایش به انتقام در رابطه بین مهارگری تلاشگر و رفتارهای ضداجتماعی در نوجوانان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱/۲۲

سارا طراویان^۱، فریبرز نیکدل^{۲*}، علی تقوایی نیا^۳

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: رفتارهای ضداجتماعی به اعمالی اطلاق می‌شود که مغایر با هنجارها و قوانین اجتماعی هستند و شامل خشونت، پرخاشگری و تخریب اموال می‌شوند. این رفتارها در نوجوانان می‌تواند منجر به مشکلات تحصیلی، اجتماعی و قانونی شود و بر روابط بین فردی آن‌ها با خانواده و همسالان تأثیر منفی بگذارد؛ بنابراین، هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای گرایش به انتقام در رابطه بین مهارگری تلاشگر با رفتارهای ضداجتماعی در نوجوانان شهر شیراز بود.

روش: جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. نمونه پژوهش شامل ۵۶۷ دانش‌آموز مقطع متوسطه دوم شهر شیراز بود که به روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای اندازه‌گیری شامل پرسش‌نامه‌های مهارگری تلاشگر (الیس و رتبارت، ۲۰۰۱)، گرایش به انتقام (فلورس-کاماچو و همکاران، ۲۰۲۲) و رفتارهای ضداجتماعی (بارت و دونلان، ۲۰۰۹) بود که در میان افراد نمونه توزیع گردید. ارزیابی مدل پیشنهادی با استفاده از تحلیل مسیر و با کمک نرم افزارهای SPSS-24 و AMOS-24 انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، الگوی پیشنهادی از برازش خوبی با داده‌ها برخوردار است. نتایج نشان داد اثر مستقیم مهارگری تلاشگر به گرایش به انتقام ($\beta = -0/51, p = 0/000$)، مهارگری تلاشگر به رفتارهای ضداجتماعی ($\beta = 0/11, p = 0/000$) و گرایش به انتقام به رفتارهای ضداجتماعی ($\beta = 0/13, p = 0/000$) معنی‌دار است. دیگر یافته‌های پژوهش نشان داد گرایش به انتقام در رابطه بین مهارگری تلاشگر و رفتارهای ضداجتماعی ($\beta = -0/40, p = 0/000$) در سطح ۰/۰۱ نقش واسطه‌ای دارد.

نتیجه‌گیری: بنابراین تقویت مهارگری تلاشگر منجر به کاهش گرایش به انتقام و رفتارهای ضداجتماعی می‌شود.

کلمات کلیدی: مهارگری تلاشگر، گرایش به انتقام، رفتارهای ضداجتماعی.

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

* نویسنده مسئول: Fnikdel@yu.ac.ir

۳. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

The Mediating Role of the Vengeful Tendencies in the Relationship Between Effortful Control and Antisocial Behavior in Adolescents

Received: 2024/11/18   Accepted: 2025/4/11

Sara Taravian¹, Fariborz Nikdel^{2*}, Ali Taghvaei³

Original Article

Abstract

Introduction: Antisocial behaviors—characterized by actions that violate social norms and laws, such as aggression, violence, and property damage—can have severe consequences for adolescents, including academic struggles, social difficulties, and legal repercussions. These behaviors also harm interpersonal relationships with family and peers. This study examined the mediating role of vengeful tendencies in the relationship between effortful control and antisocial behavior among adolescents in Shiraz, Iran.

Method: The study population included all high school students in Shiraz during the 2022-2023 academic year. A sample of 567 students was selected using multi-stage cluster random sampling. Participants completed validated measures of Effortful Control (Ellis & Rothbart, 2001), Vengeful Tendencies (Flores-Camacho et al., 2022), and Antisocial Behavior (Burt & Donnellan, 2009). Path analysis was conducted using SPSS-24 and AMOS-24 to test the proposed model.

Results: The model demonstrated good fit. Findings revealed significant direct effects of effortful control on vengeful tendencies ($p = 0.000$, $\beta = -0.51$), effortful control on antisocial behavior ($p = 0.000$, $\beta = -0.11$), and vengeful tendencies on antisocial behavior ($p = 0.000$, $\beta = 0.13$). Additionally, vengeful tendencies mediated the relationship between effortful control and antisocial behavior ($p = 0.000$, $\beta = -0.29$) at the 0.01 level.

Conclusion: The results suggest that improving effortful control may reduce vengeful tendencies and, consequently, antisocial behaviors in adolescents.

Keywords: Adolescents, Effortful Control, Vengeful Tendencies, Antisocial Behavior.

---

1. MSc in educational psychology, Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Yasouj, Yasouj, Iran.

2. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Yasouj, Yasouj, Iran.

* Corresponding Author: Fnikdel@yu.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Yasouj, Yasouj, Iran.

مقدمه

رفتارهای ضداجتماعی^۱ به طیف وسیعی از رفتارهایی مانند پرخاشگری، عدم تبعیت از قانون، نقض حقوق دیگران و ... گفته می‌شود و برای قربانیان، مجرمان و به طور کلی برای جامعه با هزینه‌های بسیاری زیادی همراه است (هاشمانی و جانسون^۲، ۲۰۲۱). اینگونه رفتارها می‌تواند از اعمال جزئی مانند دروغ‌گویی و قلدری تا تخلفات جدی‌تر مانند خشونت شدید و ارتکاب تجاوز متغیر باشد (گابل، آسینک و وندریپوت^۳، ۲۰۲۴). انبوهی از مطالعات نشان داده‌اند که رفتار ضداجتماعی در نوجوانی (سنین ۱۰ تا ۱۸ سالگی) به اوج خود می‌رسد و متعاقباً در دوران بزرگسالی (۱۸ تا ۲۶ سالگی) کاهش می‌یابد. این الگو به عنوان منحنی سنی جرم^۴ شناخته می‌شود. بر این اساس مدت‌هاست جوانی، به عنوان نقطه عطفی برای رفتارهای ضداجتماعی شناخته شده است (کارول، میکائیل و بارت^۵، ۲۰۲۳). برای اکثر افراد با رفتارهای ضداجتماعی، اوایل بزرگسالی دوره‌ای است که در آن از رفتارهای ضداجتماعی دست می‌کشند و در نتیجه به بلوغ روانی-اجتماعی می‌رسند که این بلوغ، با افزایش رفاه همراه می‌باشد (ون دو گروپ^۶ و همکاران، ۲۰۲۳). با این حال، یک زیرگروه کوچک بر انجام رفتارهای ضداجتماعی خود پافشاری می‌کنند و رفتارهای ضداجتماعی مداوم در طول زندگی از خود نشان می‌دهند (گابل و همکاران، ۲۰۲۴). اعمال این افراد منجر به اختلال در عملکرد جامعه، طیف گسترده‌ای از مشکلات بعدی در زندگی، از جمله سلامت روانی و جسمی ضعیف، سوء مصرف مواد و ارتکاب جرم و جنایت می‌شود (باستو پیررا^۷ و همکاران، ۲۰۲۰). این مشکلات در درازمدت منجر به هزینه‌های زیادی برای خدمات بهداشتی، اجتماعی، آموزشی و حقوقی می‌شود. تخمین زده شده است که هزینه‌های توانمندسازی رفتارهای ضداجتماعی غیر بالینی ۳/۵ برابر بیشتر از کودکان و نوجوانانی است که چنین مشکلات رفتاری را از خود نشان نمی‌دهند (اوتو^۸ و همکاران، ۲۰۲۱).

پژوهش‌های فراوانی برای مطالعه عوامل خطر و محافظ برای رفتارهای ضداجتماعی انجام شده است (فارینگتون، توفیت و پیکرو^۹، ۲۰۱۶؛ گابل و همکاران، ۲۰۲۴). اگرچه در مورد ماهیت و تأثیر این عوامل اطلاعات زیادی کسب شده است، اما هنوز مشخص نیست که چرا برخی افراد رفتارهای ضداجتماعی انجام می‌دهند و برخی دیگر چنین نمی‌کنند. پژوهش‌های متعددی به بررسی عوامل خطر مانند جو آشفته خانواده، مشکلات سلامت روان و ... رفتارهای ضداجتماعی پرداخته‌اند (آسینک و همکاران، ۲۰۱۵؛ ون هازبروک و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۹؛ مورای و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۸؛ ووگان و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۲)، اما در مورد عوامل محافظت و قدرت تأثیر آنان پژوهش‌های کمتری انجام شده است. بنابراین، این پژوهش با هدف پر کردن این شکاف با ترکیب مطالعات تجربی در مورد عوامل (بالقوه) محافظ برای رفتارهای ضداجتماعی در جوانان انجام شد. چنین ترکیب جامعی از عوامل حفاظتی و خطر و تأثیر آن‌ها ممکن است به بهبود سیاست‌ها و مداخلات برای پیشگیری از چنین رفتارهایی کمک کننده باشد. در این پژوهش مهارگری تلاشگر^{۱۳} و گرایش به انتقام^{۱۴} به عنوان عوامل مؤثر بر رفتارهای ضداجتماعی در نظر گرفته شده است.

1. Antisocial behavior
2. Hashmani & Jonason
3. Gubbels, Assink & van der Put
4. age-crime curve
5. Carroll, Mikhail & Burt
6. van de Groep
7. Basto-Pereira
8. Otto
9. Farrington, Ttofi & Piquero
10. van Hazebroek et al
11. Murray et al
12. Vaughan et al
13. Effortful control
14. Vengeful tendency

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که سطوح پایین مهارگری تلاشگر به بروز رفتارهای ضداجتماعی کمک می‌کند (تهرانی و یمینی، ۲۰۲۰؛ پچورو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱؛ فانفوتا^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). مهارگری تلاشگر به رفتارها و فرآیندهایی اشاره دارد که فرد برای تعدیل واکنش‌پذیری یا عکس‌العمل‌های خود نسبت به محرک‌ها به کار می‌برد. به عبارت دیگر، این مفهوم بر توانایی فرد برای کنترل هیجانات و رفتار خود در برابر محرک‌های بیرونی تأکید می‌کند (اسمیت^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین، این شامل مهارت‌های خودتنظیمی مانند توانایی هدایت توجه، سرکوب واکنش‌های تکانشی و تعدیل واکنش‌های هیجانی است (براولچی^۴ و همکاران، ۲۰۲۴). نوجوانانی که قادر به مهار رفتارهای نامناسب نیستند، یا نمی‌توانند عمداً یا در صورت لزوم توجه خود را به سمت خواسته‌های مهم معطوف کنند، احتمالاً مشکلات رفتاری و رفتارهای پرخاشگرانه را در مدرسه، خانواده و زمینه همسالان نشان می‌دهند (وانگ و همکاران^۵، ۲۰۱۵). همچنین این افراد مهارت و شایستگی اجتماعی کمتری دارند (باکر و همکاران^۶، ۲۰۱۱؛ سپیریانو و استیفترا^۷، ۲۰۱۰؛ کینگ، لنگوا و موناهان^۸، ۲۰۱۳). این شواهد صرف نظر از نژاد، قومیت و جنسیت (رتبارت، ۲۰۱۱؛ سولیک و همکاران^۹، ۲۰۱۰) در سراسر مراحل رشد از نوزادی و کودکی تا بزرگسالی وجود دارند (دلوسی و وان^{۱۰}، ۲۰۱۴؛ والترز^{۱۱}، ۲۰۱۴، ۲۰۱۵).

اگر چه مهارگری تلاشگر به عنوان یک عامل محافظت‌کننده در برابر رفتارهای ضداجتماعی در نظر گرفته می‌شود؛ اما ممکن است به صورت غیرمستقیم از طریق نقش میانجی‌گرایی به انتقام بر رفتارهای ضداجتماعی اثر بگذارد. سطح بالایی از مهارگری تلاشگر افراد را قادر می‌سازد تا واکنش‌های خشم خود را در هنگام مواجهه با یک موقعیت بالقوه تحریک‌کننده (مانند انتقام‌جویی) مهار کند. افرادی که مهارگری تلاشگر پایینی دارند، بر خلاف آن‌هایی که مهارگری تلاشگر بالایی دارند، به عنوان خودمحو، تکانش‌گر، تندخو و بی‌تفاوت نسبت به درد و رنج دیگران شناخته می‌شوند (گانیون، کوانسا و مک نیکول^{۱۲}، ۲۰۲۲). آن‌ها همچنین آستانه تحمل پایین‌تری در برابر ناامیدی دارند و رضایت فوری را ترجیح می‌دهند. در نتیجه افرادی که مهارگری تلاشگر ضعیفی دارند به سختی می‌توانند از تمایل خود به انتقام‌جویی جلوگیری کنند (بارت، ۲۰۲۰).

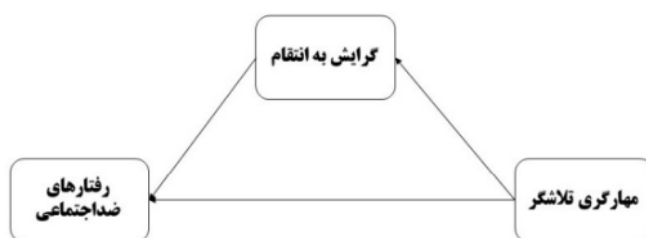
نوجوانانی که قادر به مهار عواملی که منجر به برانگیخته شدن هیجان‌های خود می‌شود نیستند، اغلب به سمت رفتارهای ضداجتماعی سوق پیدا می‌کنند (اسمیت و همکاران^{۱۳}، ۲۰۱۶). این نوجوانان معمولاً درگیر یک چرخه معیوب می‌شوند که در آن، عوامل برانگیزاننده، افکار و هیجانات منفی شدید را برمی‌انگیزند. این افکار و هیجانات منفی به نوبه خود، باعث تقویت تمایل به انتقام‌جویی و انجام رفتارهای پرخاشگرانه می‌شوند (اسمیت و همکاران، ۲۰۱۶). واسکوئز، عثمان و وود^{۱۴} (۲۰۱۲) نشان دادند که نوجوانانی که به طور مداوم در مورد تجربیات خشم‌آور خود فکر می‌کنند، بیشتر احتمال دارد که به صورت غیرمستقیم از افراد بی‌گناه انتقام بگیرند. این بدان معناست که آن‌ها به جای مقابله مستقیم با منبع اصلی خشم خود، به دنبال راه‌هایی برای تخلیه آن بر روی دیگران هستند. به عبارت دیگر، این افراد به رفتارهای ضداجتماعی روی می‌آورند.

1. Pechorro
2. Fatfouta
3. Schmidt
4. Brauchli
5. Wang et al
6. Bakker et al
7. Cipriano & Stifter
8. King, Lengua, & Monahan
9. Sulik et al
10. DeLisi & Vaughn
11. Walters
12. Gagnon, Quansah & McNicoll
13. Smith et al
14. Vasquez, Osman & Wood

مطالعه حاضر با هدف پرکردن شکاف موجود در ادبیات پژوهشی در خصوص پیش‌بینی‌کننده‌های رفتارهای ضداجتماعی در دوران نوجوانی طراحی شده است. در حالی که پژوهش‌های متعددی به بررسی عوامل مرتبط با رفتارهای ضداجتماعی در بزرگسالی پرداخته‌اند، تحقیقات اندکی بر روی مکانیزم‌های شکل‌گیری و تداوم این رفتارها در دوران حساس نوجوانی تمرکز کرده‌اند. اهمیت این پژوهش از چندین جنبه قابل تبیین است. اولاً، دوران نوجوانی به عنوان یک دوره بحرانی در توسعه شخصیت و شکل‌گیری هویت شناخته می‌شود؛ لذا، درک عمیق‌تر از عوامل پیش‌بینی‌کننده رفتارهای ضداجتماعی در این دوره، امکان طراحی برنامه‌های مداخله‌ای مؤثرتر برای پیشگیری و کاهش این رفتارها را فراهم می‌آورد. ثانیاً، با بررسی نقش میانجی‌گری گرایش به انتقام در رابطه میان مهارگری تلاشگر و رفتارهای ضداجتماعی، می‌توان به مکانیزم‌های روان‌شناختی زیربنایی این ارتباط پیچیده دست یافت. این امر به نوبه خود، امکان توسعه مداخلات آموزشی و تربیتی هدفمندتر را فراهم می‌کند که بر تقویت مهارت اجتماعی-عاطفی نظیر مهارگری تلاشگر و کاهش انتقام‌جویی تمرکز دارند. ثالثاً، با توجه به کمبود مطالعات در این حوزه، پژوهش حاضر می‌تواند به عنوان یک گام اولیه در جهت توسعه دانش نظری در زمینه رفتارهای ضداجتماعی نوجوانان عمل کند و زمینه را برای تحقیقات آتی فراهم آورد.

با در نظر گرفتن پیچیدگی روابط میان متغیرهای مورد بررسی، این مطالعه تلاش دارد تا به درک جامع‌تری از عوامل مؤثر بر رفتارهای ضداجتماعی در نوجوانان دست یابد و به ارائه مدل‌های نظری دقیق‌تری در این زمینه کمک کند. نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند برای سیاست‌گذاران، متخصصان حوزه آموزش و پرورش، و درمانگران بالینی مفید واقع شود و به آن‌ها در طراحی برنامه‌ها و مداخلاتی که به ارتقای سلامت روان و شایستگی اجتماعی نوجوانان کمک می‌کنند، یاری رساند.

مرور جامع ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که علی‌رغم مطالعات متعدد در خصوص عوامل مؤثر بر رفتارهای ضداجتماعی، تاکنون پژوهشی به طور مستقیم به بررسی نقش گرایش به انتقام به عنوان یک عامل میانجی در این رابطه چه در پژوهش‌های داخلی چه در پژوهش‌های خارجی نپرداخته است. بررسی دقیق مطالعات پیشین پیرامون مهارگری تلاشگر، گرایش به انتقام و رفتارهای ضداجتماعی نشان می‌دهد که روابط بین این سازه‌ها بسیار پیچیده‌تر از آن است که بتوان با فرضیه‌های ساده انگارانه آن‌ها را تبیین کرد؛ لذا، پژوهش حاضر با هدف ارائه یک مدل جامع‌تر از عوامل مؤثر بر رفتارهای ضداجتماعی و روشن‌سازی نقش میانجی‌گری گرایش به انتقام در این رابطه، طراحی شده است. بر اساس مبانی نظری موجود، انتظار می‌رود که گرایش به انتقام به عنوان یک عامل میانجی، نقش مهمی در تبیین رابطه بین مهارگری تلاشگر و رفتارهای ضداجتماعی ایفا کند. به عبارت دیگر، فرض بر این است که افراد با سطح پایین‌تر مهارگری تلاشگر، تمایل بیشتری به انتقام‌جویی داشته و در نتیجه، احتمال بروز رفتارهای ضداجتماعی در آن‌ها بیشتر است. شکل ۱، مدل مفهومی مطالعه حاضر را نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

نوع پژوهش حاضر با توجه به اهداف، کاربردی و روش پژوهش با توجه به روش جمع‌آوری داده‌ها توصیفی-همبستگی از نوع تحلیل مسیر بود. همچنین مهارگری تلاشگر به عنوان متغیر پیش‌بین، گرایش به انتقام متغیر واسطه‌ای و رفتارهای ضداجتماعی متغیر ملاک در نظر گرفته شد. جامعه آماری پژوهش حاضر تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بودند. انتخاب تعداد نمونه براساس فرمول حجم نمونه در الگویابی معادلات ساختاری ($5q < n < 15q$) صورت گرفت که در این فرمول n حجم نمونه و q تعداد سؤالات پرسش‌نامه می‌باشد. با توجه به اینکه پرسش‌نامه پژوهش حاضر دارای ۶۳ سوال می‌باشد ۶۰۰ دانش‌آموز به عنوان نمونه از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند.

روش اجرا بدین صورت بود که از نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر شیراز، ابتدا دو ناحیه ۱ و ۴ انتخاب شدند. سپس تمام دبیرستان‌های هر دو ناحیه به طور جداگانه لیست شدند. از این دو لیست هشت مدرسه انتخاب و سپس از هر مدرسه چهار کلاس به عنوان نمونه انتخاب شدند و پرسش‌نامه‌های کتبی در اختیار افراد نمونه قرار گرفت. ۳۳ پرسش‌نامه به دلیل مخدوش بودن حذف شدند و در نهایت ۵۶۷ پرسش‌نامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین، قبل از توزیع پرسش‌نامه‌ها میان دانش‌آموزان، هماهنگی‌های لازم با مدیران مدارس انجام شد. پس از مراجعه به مدارس منتخب و ارائه توضیحات لازم و کسب رضایت از دانش‌آموزان، پرسش‌نامه‌های کتبی در اختیار آنان قرار گرفت. از دانش‌آموزان خواسته شد اگر در هنگام تکمیل پرسش‌نامه‌ها با مشکلی مواجه شدند با پژوهشگران مطرح کرده و درخواست توضیح‌های تکمیلی داشته باشند. در نهایت پرسش‌نامه‌های تکمیل شده توسط پژوهشگران جمع‌آوری شد.

هر پژوهشی دارای ملاک‌های ورود و خروج نمونه آماری از پژوهش می‌باشد. از جمله ملاک‌های ورود به این مطالعه می‌توان به رضایت کامل شرکت‌کنندگان برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها، نداشتن هرگونه رفتارهای بزهکارانه با توجه به پرونده تحصیلی و سوابق مشاوره‌ای اشاره کرد. همچنین ملاک‌های عدم تمایل برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها، مخدوش بودن پرسش‌نامه‌ها یا پاسخگویی ناقص به پرسش‌نامه‌ها و مقطع تحصیلی خارج از مقطع متوسطه دوم، به عنوان ملاک‌های خروج در نظر گرفته شدند.

ابزارهای پژوهش

در پژوهش حاضر از پرسش‌نامه‌های مهارگری تلاشگر الیس و رتبارت^۱ (ECS، ۲۰۰۱)، گرایش به انتقام فلورس-کامپو و همکاران^۲ (BSVT-11، ۲۰۲۲) و رفتارهای ضداجتماعی بارت و دونلان^۳ (STAB، ۲۰۰۹) جهت اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش استفاده شد. پرسش‌نامه‌ها از دو بخش مجزا تشکیل شده‌اند. بخش اول شامل متغیرهای دموگرافیک مانند جنسیت و سن می‌باشند. بخش دوم گویه‌های اصلی پرسش‌نامه‌ها را در برمی‌گیرد. اطلاعات مربوط به هر پرسش‌نامه در ادامه آمده است.

الف) پرسش‌نامه مهارگری تلاشگر الیس و رتبارت (ECS) (۲۰۰۱): این پرسش‌نامه توسط الیس و رتبارت در سال ۲۰۰۱ برای سنجش بُعد مهارگری خلقی نوجوانان تهیه شده است. این پرسش‌نامه که ۲۰ گویه دارد، برای اولین بار توسط کرامتی و همکاران (۱۴۰۰) در ایران ترجمه شد. روش نمره‌گذاری به صورت طیف لیکرت پنج درجه‌ای (۵) همیشه، (۴) اغلب، (۳) بعضی اوقات، (۲) به ندرت و (۱) هرگز و دامنه نمرات ۲۰ تا ۱۰۰ می‌باشد. همچنین گویه‌های ۱، ۲، ۴، ۵، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۷ و ۲۰ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. حداکثر نمره (۱۰۰) نشان دهنده مهارگری تلاشگر بالا و حداقل نمره (۲۰) نشان دهنده مهارگری تلاشگر پایین است. این مقیاس سه بُعد مهارگری توجهی (گویه‌های ۲، ۵، ۸، ۱۱، ۱۴ و ۲۰)، بُعد مهارگری فعال سازی

1. Ellis and Rothbart's effortful control questionnaire
2. Flores-Camacho et al Vengeful Tendencies scale
3. Burt & Donnellan Antisocial Behavior Questionnaire

گویه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳، ۱۰، ۱۶ و ۱۸) و بعد مهارگری بازداری (گویه‌های ۳، ۶، ۹، ۱۲، ۱۵، ۱۷ و ۱۹) را می‌سنجد. در پژوهش کرامتی و همکاران (۱۴۰۰) یافته‌ها نشان داد ساختار مقیاس مهارگری تلاشگر برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد و کلیه شاخص‌های برازندگی نیز برازش مدل را تأیید کردند. در پژوهش کرامتی و همکاران (۱۴۰۰) ضرایب آلفای کرونباخ برای ابعاد مهارگری فعال سازی، مهارگری توجهی، مهارگری بازداری و نمره کل به ترتیب ۰/۶۸، ۰/۶۱، ۰/۶۴ و ۰/۷۹ به دست آمد. در پژوهش حاضر، پایایی مؤلفه‌های مهارگری توجهی، مهارگری فعال سازی، مهارگری بازداری و نمره کل پرسش‌نامه به ترتیب برابر با ۰/۷۴، ۰/۶۴، ۰/۷۰ و ۰/۸۴ به دست آمد.

ب) پرسش‌نامه گرایش به انتقام فلورس-کاماچو و همکاران (BSVT-11) (۲۰۲۲): فلورس-کاماچو، کاستیلو-وردخو و پناگوس-کورزو در سال ۲۰۲۲ مقیاس مختصر گرایش به انتقام را که متشکل از ۱۱ گویه بود، تهیه کردند. این مقیاس که در ایران برای اولین بار توسط طراویان، نیکدل و تقوایی نیا (۱۴۰۲) هنجاریابی شد، سه بعد را ارزیابی می‌کند: کینه جویی (گویه‌های ۲، ۵، ۸ و ۱۱)، برنامه‌ریزی برای انتقام (گویه‌های ۴، ۱، ۱۰ و ۷) و توجیه انتقام (گویه‌های ۳، ۹ و ۶). از شرکت‌کنندگان خواسته شد یکی از پنج گزینه پاسخ را که به صورت طیف لیکرت بود را انتخاب کنند. نمره‌گذاری سوالات به صورت (۱) کاملاً مخالفم، (۲) مخالف، (۳) نظری ندارم، (۴) موافق و (۵) کاملاً موافق و دامنه نمرات ۱۱ تا ۵۵ می‌باشد. در ابتدای مقیاس، شرکت‌کنندگان دستورالعمل زیر را می‌خوانند: «در زیر مجموعه‌ای از عبارات ارائه می‌شود، لطفاً گزینه‌ای را که بهترین توصیف شماست را مشخص کنید». در پژوهش فلورس-کاماچو و همکاران (۲۰۲۲) روایی این مقیاس مناسب گزارش شد و پایایی از روش آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های کینه جویی، برنامه‌ریزی برای انتقام، توجیه انتقام و نمره کل به ترتیب برابر با ۰/۷۵، ۰/۸۸، ۰/۷۰ و ۰/۸۷ به دست آمد. همچنین، در پژوهش طراویان و همکاران (۱۴۰۲) نیز پایایی نمره کل به روش آلفای کرونباخ و تنصیف به ترتیب برابر با ۰/۹۲ و ۰/۹۰، برای کینه جویی ۰/۷۹ و ۰/۷۷، برای برنامه‌ریزی برای انتقام ۰/۸۱ و ۰/۷۹ و برای توجیه انتقام ۰/۷۳ و ۰/۶۳ به دست آمد.

ج) پرسش‌نامه رفتارهای ضداجتماعی بارت و دونلان (STAB) (۲۰۰۹): این پرسش‌نامه توسط بارت و دونلان (۲۰۰۹) برای سنجش رفتارهای ضداجتماعی ساخته شده است و در ایران برای اولین بار در پژوهش طراویان، نیکدل و تقوایی (۱۴۰۳) ترجمه شد و دامنه نمرات به صورت ۳۲ تا ۱۶۰ می‌باشد. این مقیاس از ۳۲ گویه تشکیل شده که در یک مقیاس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از هرگز (۱) تا تقریباً همیشه (۵) درجه بندی می‌شود. این مقیاس سه بعد پرخاشگری فیزیکی (۱، ۷، ۴، ۱۰، ۱۳، ۱۶، ۱۹، ۲۲، ۲۵ و ۲۸)، پرخاشگری اجتماعی (۳، ۶، ۹، ۱۲، ۲۱، ۲۴، ۱۵، ۲۷، ۱۸، ۳۰ و ۳۲) و قانون شکنی (۲، ۵، ۸، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۲۰، ۲۳، ۲۶، ۳۱ و ۳۹) را می‌سنجد. بارت و دونلان (۲۰۰۹) در پنج پژوهش روایی این مقیاس را مورد بررسی قرار دادند که در این پژوهش‌ها، روایی مقیاس مورد تأیید قرار گرفت. در پژوهش طراویان و همکاران (۱۴۰۳) نیز روایی این پرسش‌نامه تأیید شد. همچنین آنان، ضرایب پایایی کل پرسش‌نامه رفتار ضداجتماعی به روش آلفای کرونباخ و تنصیف به ترتیب برابر با ۰/۸۸ و ۰/۷۶، برای پرخاشگری فیزیکی ۰/۸۷ و ۰/۸۰، پرخاشگری اجتماعی ۰/۶۵ و ۰/۵۷ و قانون شکنی ۰/۷۲ و ۰/۵۲ به دست آمد.

داده‌های جمع‌آوری شده در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. قسمت توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره و چولگی و کشیدگی کسب شده در متغیرهای مورد مطالعه بود و در قسمت استنباطی اطلاعات به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها توسط روش تحلیل مسیر و بوت‌استرپ با استفاده از نرم افزارهای SPSS-24 و AMOS-24 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و آزمون فرضیه‌های پژوهش انجام پذیرفت.

یافته‌ها

در نمونه آماری تعداد ۳۴۲ دختر (۶۰/۳٪)، ۲۲۲ پسر (۳۹/۲٪) ۳ جنسیت نامشخص (۰/۵٪)، ۱۸۹ کلاس دهم (۳۳/۳٪)، ۱۷۳ کلاس یازدهم (۳۰/۵۱٪)، ۱۹۳ کلاس دوازدهم (۳۴/۰۳٪) و ۱۲ پایه تحصیلی نامشخص (۲/۱۱٪) بودند. همچنین، دامنه سنی این دانش‌آموزان ۱۵ تا ۱۸ بود. پیش از انجام تجزیه و تحلیل‌های اصلی، چند تحلیل مقدماتی جهت کسب بینشی اولیه در ارتباط با داده‌ها انجام گرفت. یافته‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمره و چولگی و کشیدگی می‌باشد که در جدول ۱ و ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل نمره	حداکثر نمره	چولگی	کشیدگی
مهارگری توجهی	۱۸/۲۰	۵/۲۳	۶	۳۰	-۰/۰۱	-۰/۲۰
مهارگری فعال سازی	۲۴/۸۸	۴/۸۱	۸	۳۵	۰/۰۲	-۰/۱۲
مهارگری بازداری	۲۳/۸۲	۶/۰۱	۷	۳۵	۰/۰۰۶	۰/۱۸
نمره کل مهارگری تلاشگر	۶۶/۹۱	۱۳/۳۹	۲۳	۹۹	-۰/۱۶	-۰/۳۳
کینه جویی	۱۰/۶۰	۴/۴۶	۴	۲۰	۰/۰۵	-۰/۴۷
برنامه ریزی برای انتقام	۹/۶۸	۴/۳۸	۴	۲۰	۰/۱۴	-۰/۵۱
توجیه انتقام	۷/۵۹	۳/۵۵	۳	۱۵	۰/۱۴	-۰/۶۷
نمره کل گرایش به انتقام	۲۷/۸۷	۱۱/۶۱	۱۱	۵۵	۰/۳۱	-۰/۷۹
پرخاشگری اجتماعی	۱۹/۸۴	۸/۱۰	۷	۴۴	۰/۰۹	-۰/۳۴
پرخاشگری فیزیکی	۲۰/۳۳	۸/۸۵	۹	۴۵	۰/۱۶	-۰/۴۳
قانون شکنی	۱۵/۱۷	۵/۹۷	۱۰	۳۵	۰/۸۰	-۰/۳۵
نمره کل رفتارهای ضداجتماعی	۵۶/۸۲	۲۱/۷۷	۳۲	۱۲۱	۰/۰۹	-۰/۳۲

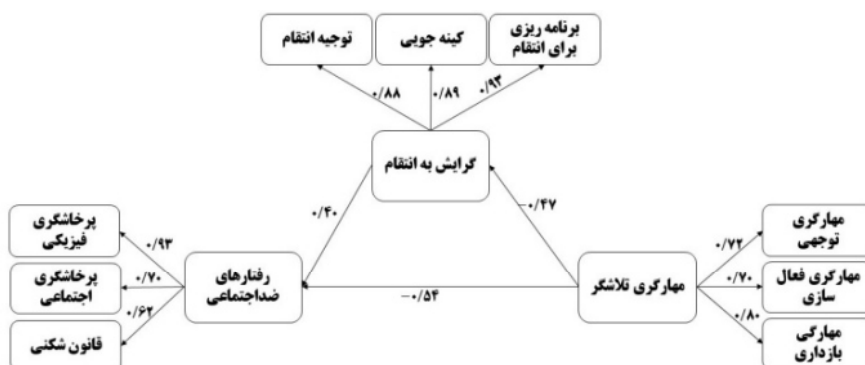
جدول ۱ شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج مقدار کجی و کشیدگی جهت تشخیص نرمال بودن داده‌ها ارائه شده است و همانطور که پیداست در تمامی متغیرها، مقدار کجی و کشیدگی در بازه $+۲$ و -۲ قرار دارد و بیانگر انحراف نداشتن بیش از حد توزیع نمرات متغیرها از توزیع نرمال است. داده‌های پرت تک متغیری و چندمتغیری نیز شناسایی شده و حذف شدند. همچنین نتایج نشان داد که هیچ کدام از مقادیر آماره تحمل کوچک‌تر از حد مجاز $۰/۱$ و هیچ کدام از مقادیر عامل تورم واریانس بزرگ‌تر از حد مجاز ۱۰ نمی‌باشند. از آنجایی که وجود هم خطی چندگانه در متغیرهای پیش‌بین مشاهده نشد، می‌توان از آزمون‌های پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده نمود و نتایج آن قابل اطمینان است. از آنجایی که آماره دوربین واتسون بین $۱/۵$ الی $۲/۵$ بود و این نشان‌دهنده‌ی استقلال خطاها است و می‌توان از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده کرد. علاوه بر این از آنجایی که یکی از مفروضات مهم در معادلات ساختاری وجود روابط همبستگی معنادار بین متغیرهاست در جدول ۲ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش نیز آمده است.

جدول ۲. ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱. مهارگری توجهی												
۲. مهارگری فعال سازی	۰/۵۲**											
۳. مهارگری بازداری	۰/۵۵**	۰/۵۵**										
۴. نمره کل مهارگری تلاشگر	۰/۸۲**	۰/۸۰**	۰/۸۶**									
۵. کینه جویی	۰/۳۳**	-۰/۲۶**	-۰/۳۵**	-۰/۳۸**								
۶. برنامه ریزی برای انتقام	۰/۳۳**	-۰/۲۶**	-۰/۳۷**	-۰/۳۹**	۰/۸۳**							
۷. توجیه انتقام	۰/۲۷**	-۰/۲۶**	-۰/۳۱**	-۰/۳۳**	۰/۷۸**	۰/۸۲**						
۸. نمره کل گرایش به انتقام	۰/۳۳**	-۰/۲۸**	-۰/۳۷**	-۰/۴۰**	۰/۹۳**	۰/۹۴**	۰/۹۲**					
۹. پرخاشگری فیزیکی	۰/۴۵**	-۰/۴۶**	-۰/۵۵**	-۰/۵۹**	۰/۶۲**	۰/۵۹**	۰/۵۷**	۰/۶۴**				
۱۰. پرخاشگری اجتماعی	۰/۳۸**	-۰/۴۲**	-۰/۴۴**	-۰/۵۰**	۰/۴۶**	۰/۴۶**	۰/۴۴**	۰/۴۸**	۰/۷۵**			
۱۱. قانون شکنی	۰/۲۷**	-۰/۳۶**	-۰/۳۷**	-۰/۴۰**	۰/۳۵**	۰/۳۵**	۰/۳۵**	۰/۳۵**	۰/۳۷**	۰/۵۸**		
۱۲. نمره کل رفتارهای ضداجتماعی	۰/۴۳**	-۰/۴۷**	-۰/۵۲**	-۰/۵۷**	۰/۵۷**	۰/۵۵**	۰/۵۳**	۰/۵۹**	۰/۸۹**	۰/۹۲**	۰/۷۴**	

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می شود، مهارگری تلاشگر با گرایش به انتقام ($r = -0.40$ ، $p = 0.01$)، و رفتارهای ضداجتماعی ($r = 0.59$ ، $p = 0.01$) رابطه منفی و معنی دار دارد. همچنین بین گرایش به انتقام و رفتارهای ضداجتماعی ($r = 0.59$ ، $p = 0.01$) رابطه مثبت و معنی دار مشاهده شد.

جهت ارزیابی الگوی پیشنهادی از الگوی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. تمامی تحلیل ها با استفاده از نرم افزار Amos-24 انجام شد. جهت آزمون برازش الگوی پیشنهادی با داده ها از شاخص های مقدار مجذور کای (X^2)، شاخص هنجار شده مجذور کای (X^2/df)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)، شاخص برازندگی هنجار شده (NFI)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص برازندگی افزایشی (IFI) و جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA) استفاده شد. الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر شامل سه متغیر مهارگری تلاشگر، گرایش به انتقام و رفتارهای ضداجتماعی می باشد. پیش از بررسی ضرایب ساختاری، برازندگی الگوی اصلی مورد بررسی قرار گرفت. شکل ۲ الگوی پیشنهادی را در حالت استاندارد نشان می دهد.

شکل ۲. الگوی پیشنهادی پژوهش در حالت استاندارد

جدول ۳ برازش مدل پیشنهادی با داده‌ها براساس شاخص‌های برازندگی را نشان می‌دهد.

جدول ۳. برازش الگوی پیشنهادی کلی براساس شاخص‌های برازندگی

شاخص‌ها	X ²	df	X ² /df	GFI	AGFI	NFI	CFI	IFI	RMSEA
الگوی پیشنهادی	۴۰/۷۲	۲۰	۲/۰۱	۰/۹۸	۰/۹۶	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۴

برای بررسی برازش مدل پیشنهادی، شاخص‌های برازش مجذور خی^۲ (X²) و ریشه میانگین مجزورات خطای تقریب^۲ (RMSEA) که برای مدل‌های خوب کمتر از ۰/۰۵ و برای مدل‌های متوسط بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ و برای مدل‌های ضعیف‌تر بالاتر از ۰/۱ است، بررسی شدند. براساس یک قاعده کلی، شاخص‌های برازندگی تطبیقی^۳ (CFI) و نیکویی برازش^۴ (GFI)، در مدل‌های خوب بین ۰/۹ تا ۰/۹۵ است. هرچه این مقدار به ۱ نزدیک‌تر باشد نشان از برازش بهتر مدل دارد. همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، تمامی مقادیر در بازه مناسب قرار دارند؛ بنابراین، مدل پیشنهادی برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد. در ادامه مسیرهای مستقیم مدل پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت که یافته‌های آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. بررسی مسیرهای مستقیم مدل پیشنهادی

مسیر	ضریب مسیر استاندارد	ضریب مسیر غیراستاندارد	انحراف استاندارد نسبت بحرانی سطح معنی‌داری
مهارگری تلاشگر به رفتارهای ضداجتماعی	-۵/۵۴	-۱/۱۷	۰/۰۱
مهارگری تلاشگر به گرایش به انتقام	-۰/۴۶	-۰/۵۱	۰/۰۱
گرایش به انتقام به رفتارهای ضداجتماعی	۰/۳۹	۰/۷۹	۰/۰۱

همانطور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، ضرایب مسیرهای مهارگری تلاشگر به رفتارهای ضداجتماعی (p=۰/۰۰۱، β=-۱/۱۷)، گرایش به انتقام به رفتارهای ضداجتماعی (p=۰/۰۰۱، β=-۰/۷۹) و مهارگری تلاشگر به گرایش به انتقام (p=۰/۰۰۱، β=-۰/۵۱) معنی‌دار است. در ادامه به بررسی مسیر غیرمستقیم مدل پیشنهادی پرداخته شده است.

جدول ۵. بررسی مسیر غیرمستقیم مدل پیشنهادی

داده	ضریب مسیر غیرمستقیم	بوت سوگیری	حد بالا	حد پایین	سطح معنی‌داری
مسیر غیرمستقیم	-۰/۱۸	-۰/۵۴	۰/۰۷	-۰/۲۹	۰/۰۰۱

همانطور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود در این مسیر غیرمستقیم حد بالا و پایین، صفر را در بر نمی‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی گرایش به انتقام در رابطه بین مهارگری تلاشگر و رفتارهای ضداجتماعی در نوجوانان انجام شد. یافته‌ها نشان داد گرایش به انتقام در رابطه بین مهارگری تلاشگر و رفتارهای ضداجتماعی نقش واسطه‌ای دارد. این

1. Chi Square
2. Root Mean Square Error of Approximation
3. Comparative Fit Index
4. Goodness of Fit Index

یافته با یافته‌های گانیون و همکاران (۲۰۲۲)، بارت (۲۰۲۰)، اسمیت و همکاران (۲۰۱۶)، واسکوئز و همکاران (۲۰۱۲)، اسمیت و همکاران (۲۰۲۰) و براوچلی (۲۰۲۴) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که افرادی که مهارگری تلاشگر پایینی دارند، اغلب در مهار کردن تکانه‌های خود، به ویژه زمانی که برانگیخته می‌شوند، با دشواری مواجه هستند. در حالی که افراد با مهارگری تلاشگر بالا معمولاً می‌توانند خشم و پرخاشگری خود را کنترل کنند و از بروز رفتارهای انتقام‌جویانه جلوگیری کنند، افرادی که در این زمینه ضعف دارند، به دلیل ناتوانی در مهار تکانه‌ها، مستعد بروز واکنش‌های تهاجمی و انتقام‌جویانه هستند (دنسون، دی‌وال و فینکل، ۲۰۱۲). افراد معمولاً قادر به کنترل خشم هستند، اما این کار به تلاش و انرژی نیاز دارد. به‌ویژه در شرایطی که فرد دچار نشخوار فکری می‌شود، مهار تکانه‌های تهاجمی دشوارتر می‌گردد. نشخوار ذهنی با افزایش خشم و تمایل به انتقام همراه است. افرادی که در مهارگری ضعیف هستند، به دلیل ناتوانی در کنترل افکار و هیجانات خشمگین، به راحتی در چرخه خشم و نشخوار فکری گرفتار می‌شوند و نمی‌توانند از آن خارج شوند (ریچارد و همکاران، ۲۰۲۳).

یکی از دلایل اصلی که تفکر مداوم درباره خشم به رفتارهای ضداجتماعی منجر می‌شود، تقویت گرایش به انتقام است. زمانی که فرد به طور مکرر در مورد یک رویداد خشم‌انگیز تفکر می‌کند، ذهن او به طور خودکار به سمت افکار انتقام‌جویانه سوق پیدا می‌کند. این افکار انتقام‌جویانه به تدریج جایگزین افکار مثبت و سازنده شده و در نتیجه، فرد به شدت به دنبال فرصتی برای تلافی خواهد بود (کوانگ، یانگ و شیا، ۲۰۲۰). همانطور که دنسون (۲۰۱۳) در مدل چند سیستمی خود بیان کرده است، زمانی که فرد درگیر نشخوار فکری درباره خشم می‌شود، دسترسی به اطلاعات منفی مانند افکار انتقام‌جویانه افزایش یافته و حفظ می‌شود. این امر باعث تقویت الگوهای فکری منفی و افزایش احتمال بروز رفتارهای ضداجتماعی می‌شود (سالگورو و همکاران، ۲۰۲۰). به عبارت دیگر، تفکر مداوم درباره خشم و گرایش به انتقام، یک چرخه معیوب ایجاد می‌کنند که فرد را به سمت رفتارهای ضداجتماعی سوق می‌دهد. همچنین، مطالعات متعددی نشان داده‌اند که تفکر مداوم درباره خشم نه تنها بر افکار، بلکه بر هیجانات و فیزیولوژی افراد نیز تأثیر می‌گذارد. این تفکر می‌تواند باعث افزایش احساس خشم، تنش و برانگیختگی فیزیولوژیکی شود که در نهایت به بروز رفتارهای ضداجتماعی منجر می‌شود (تاکبه، تاکاهاشی و ساتو، ۲۰۱۶؛ پدرسون و همکاران، ۲۰۱۱). در نتیجه، می‌توان گفت که گرایش به انتقام، که معمولاً از تفکر مداوم درباره خشم نشأت می‌گیرد، یکی از مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده رفتارهای ضداجتماعی است.

نوجوانان با مهارگری تلاشگر پایین بسیار تحت تأثیر همسالان خود هستند به طوری که تمایل به دنبال کردن لذت‌های کوتاه مدت و فوری دارند. این افراد فاقد کوشش و پشتکار و تفکر منطقی قبل از عمل هستند و به تأخیر انداختن لذت برایشان مشکل است. همچنین، علاقه‌ای به فعالیت‌های طولانی مدت نداشته و گرایش به خودمحوری دارند (نیگ، ۲۰۱۷). کمبود مهارگری تلاشگر نه تنها بر تصمیم‌گیری و کنترل رفتار نوجوانان تأثیر می‌گذارد، بلکه روابط اجتماعی آن‌ها را نیز تحت الشعاع قرار می‌دهد. این نوجوانان به دلیل رفتارهای تکانشی و عدم رعایت قوانین اجتماعی، اغلب از سوی همسالان، معلمان و والدین خود طرد می‌شوند. این طرد اجتماعی می‌تواند منجر به احساس انزوا، کاهش عزت نفس و در نهایت، تشدید رفتارهای مشکل‌آفرین شود (دلیسی و وان، ۲۰۱۴). علاوه بر مشکلات اجتماعی، نوجوانان با مهارگری تلاشگر پایین بیشتر در معرض خطر ابتلا به مشکلات رفتاری جدی‌تری مانند اعتیاد به مواد مخدر، ارتکاب جرم و رفتارهای ضداجتماعی قرار دارند. این نوجوانان به دلیل عدم توانایی در مقاومت در برابر وسوسه‌ها و لذت‌های آنی، به راحتی به سمت رفتارهای پرخطر کشیده می‌شوند و پیامدهای منفی طولانی‌مدتی را برای خود و اطرافیان‌شان به همراه می‌آورند (موفیت و همکاران، ۲۰۱۱).

1. Denson, DeWall & Finkel
2. Quan, Yang & Xia
3. Salguero et al
4. Takebe, Takahashi & Sato
5. Pedersen et al

هر پژوهشی دارای محدودیت‌هایی است و پژوهش حاضر نیز از این قاعده مستثنی نیست. این پژوهش با محدودیت‌های زیر مواجه شد: با توجه به اینکه آزمودنی‌های پژوهش حاضر دانش‌آموزان قطع متوسطه دوم شهر شیراز بودند، در تعمیم نتایج به سایر جمعیت‌ها باید احتیاط‌های لازم را به عمل آورد. نتایج این مطالعه ممکن است به دلیل ویژگی‌های خاص فرهنگی، اجتماعی و آموزشی این گروه خاص، به طور کامل به سایر گروه‌های سنی یا جغرافیایی قابل تعمیم نباشد.

یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش، استفاده از ابزارهای خودگزارشی به جای مشاهده و مطالعه رفتار واقعی است. ابزارهای خودگزارشی ممکن است تحت تأثیر تمایل شرکت‌کنندگان به کسب تأیید اجتماعی و اجتناب از بدنامی مربوط به عدم کفایت فردی قرار گیرند. این مسئله می‌تواند به تحریف داده‌ها و نتایج منجر شود، زیرا شرکت‌کنندگان ممکن است به جای گزارش دقیق و صادقانه، پاسخ‌هایی را ارائه دهند که به نظرشان مورد قبول‌تر و پسندیده‌تر است.

در نهایت، محدودیت‌های مربوط به روش‌های آماری و تحلیل داده‌ها نیز باید مورد توجه قرار گیرد. استفاده از روش‌های آماری خاص ممکن است به نتایج خاصی منجر شود که با استفاده از روش‌های دیگر ممکن است متفاوت باشد. بنابراین، در تفسیر نتایج پژوهش باید این محدودیت‌ها را در نظر گرفت و با احتیاط به تعمیم نتایج پرداخت. با توجه به این محدودیت‌ها، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آینده با استفاده از روش‌های متنوع‌تر و نمونه‌های بزرگ‌تر و متنوع‌تر انجام شود تا نتایج قابل تعمیم‌تر و معتبرتری به دست آید. همچنین، استفاده از روش‌های مشاهده‌ای و مطالعه رفتار واقعی می‌تواند به کاهش تحریف داده‌ها و افزایش دقت نتایج کمک کند.

در نهایت پیشنهاد می‌شود مسئولان و نهادهایی که با نوجوانان دارای رفتارهای ضداجتماعی و ناسازگار سروکار دارند، مانند کانون‌های اصلاح تربیت و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی، برنامه‌های منظم برای افزایش توانایی‌های اجتماعی و هیجانی این نوجوانان ارائه دهند تا این رفتارها کاهش یابد. با توجه به اینکه مهارگری تلاشگر قابل آموزش بوده و تجربیات نشان داده که آموزش آن می‌تواند رفتارهای ضداجتماعی مانند کشیدن سیگار و مصرف مواد مخدر را کاهش دهد، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های آموزشی مهارگری تلاشگر در برنامه‌های تربیتی این نوجوانان گنجانده شود. همچنین، آموزش‌های مؤثر برای کاهش تنفر و کینه‌جویی و تقویت مهارت‌های حل مسالمت‌آمیز تعارضات و اختلاف‌ها، و ارائه مشاوره و روان‌درمانی به دانش‌آموزانی که نشانه‌های انتقام‌جویی، پرخاشگری و خشونت دارند، توصیه می‌شود. این مشاوره می‌تواند شامل روش‌های شناختی-رفتاری و استفاده از اصول روان‌شناسی مثبت‌گرا باشد تا دانش‌آموزان علل و عواقب رفتارهای ضداجتماعی خود را شناسایی و اصلاح کنند و از راهبردهای جایگزین برای حل تعارضات استفاده کنند.

تعارض منافع

نویسندگان تعارض منافع ندارند.

حمایت مالی

این مقاله بدون حمایت مالی هیچ نهاد خاصی انجام شده است.

ملاحظات اخلاقی

آنچه در شرکت در یک پژوهش اهمیت دارد، احساس عدم اجبار برای این کار است. بنابراین با تمام احترام، هدف از اجرای این پژوهش برای شرکت‌کنندگان بیان شد و به آنان اطمینان داده شد که نیازی به نوشتن مشخصات هویتی خود ندارند. همچنین

رعایت امانت و صداقت علمی و اطمینان دادن به مسئولین مدرسه و مدیران در این مورد که پرسش‌نامه‌ها صرفاً موضوعات مربوط به آنچه در پرسش‌نامه آورده شده را می‌سنجد، از الزامات دیگر پژوهش حاضر بود.

مشارکت نویسندگان

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول می‌باشد. نویسنده اول کارهای اجرایی و نگارش متن اولیه مقاله را به عهده داشته و نویسنده دوم راهنمایی پژوهش را به عهده داشته است. نویسنده سوم مشاور پژوهش بوده است.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از تمام کسانی که آنان را در انجام پژوهش حاضر یاری نمودند، کمال تشکر و قدردانی را دارند.

منابع

- Assink, M., van der Put, C. E., Hoeve, M., de Vries, S. L., Stams, G. J. J., & Oort, F. J. (2015). Risk factors for persistent delinquent behavior among juveniles: A meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 42, 47-61. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.08.002>
- Bakker, M. P., Ormel, J., Verhulst, F. C., & Oldehinkel, A. J. (2011). Adolescent family adversity and mental health problems: the role of adaptive self-regulation capacities. The TRAILS study. *Journal of abnormal child psychology*, 39, 341-350. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9470-6>
- Basto-Pereira, M., Queiroz-Garcia, I., Maciel, L., Leal, I., & Gouveia-Pereira, M. (2020). An international study of pro/antisocial behavior in young adults. *Cross-Cultural Research*, 54(1), 92-105. <https://doi.org/10.1177/1069397119850741>
- Brauchli, V., Edelsbrunner, P., Castro, R. P., Barr, R., von Wyl, A., Lannen, P., & Sticca, F. (2024). Screen time vs. scream time: Developmental interrelations between young children's screen time, negative affect, and effortful control. *Computers in Human Behavior*, 154, 108138. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2024.108138>
- Burt, C. H. (2020). Self-control and crime: beyond Gottfredson & Hirschi's theory. *Annual Review of Criminology*, 3(1), 43-73. <https://doi.org/10.1146/2Fannurev-criminol-011419-041344>
- Burt, S. A., & Donnellan, M. B. (2009). Development and validation of the Subtypes of Antisocial Behavior Questionnaire. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 35(5), 376-398. <https://doi.org/10.1002/ab.20314>
- Carroll, S. L., Mikhail, M. E., & Burt, S. A. (2023). The development of youth antisocial behavior across time and context: A systematic review and integration of person-centered and variable-centered research. *Clinical psychology review*, 101, 102253. <https://doi.org/10.1016/2Fj.cpr.2023.102253>
- Cipriano, E. A., & Stifter, C. A. (2010). Predicting preschool effortful control from toddler temperament and parenting behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(3), 221-230. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2010.02.004>
- DeLisi, M., & Vaughn, M. G. (2014). Foundation for a temperament-based theory of antisocial behavior and criminal justice system involvement. *Journal of Criminal Justice*, 42(1), 10-25. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2013.11.001>
- DeLisi, M., & Vaughn, M. G. (2015). Ingredients for criminality require genes, temperament, and psychopathic personality. *Journal of Criminal Justice*, 43(4), 290-294. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2015.05.005>
- Denson, T. F. (2013). The multiple systems model of angry rumination. *Personality and Social Psychology Review*, 17(2), 103-123. <https://doi.org/10.1177/1088868312467086>

- Denson, T. F., DeWall, C. N., & Finkel, E. J. (2012). Self-control and aggression. *Current directions in psychological science*, 21(1), 20-25. <https://doi.org/10.1177/0963721411429451>
- Ellis, L. K., & Rothbart, M. K. (2001). *Revision of the early adolescent temperament questionnaire*. In Poster presented at the 2001 biennial meeting of the society for research in child development, Minneapolis, Minnesota.
- Farrington, D. P., Ttofi, M. M., & Piquero, A. R. (2016). Risk, promotive, and protective factors in youth offending: Results from the Cambridge study in delinquent development. *Journal of criminal justice*, 45, 63-70. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.02.014>
- Fatfouta, R., Rogoza, R., Brud, P. P., & Rentzsch, K. (2022). Too tempting to resist? Self-control moderates the relationship between narcissism and antisocial tendencies. *Journal of Research in Personality*, 96, 104156. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2021.104156>
- Flores-Camacho, A. L., Castillo-Verdejo, D. L., & Penagos-Corzo, J. C. (2022). Development and Validation of a Brief Scale of Vengeful Tendencies (BSVT-11) in a Mexican Sample. *Behavioral Sciences*, 12(7), 215. <https://doi.org/10.3390/bs12070215>
- Gagnon, J., Quansah, J. E., & McNicoll, P. (2022). Cognitive control processes and Defense mechanisms that influence aggressive reactions: Toward an integration of socio-cognitive and psychodynamic models of aggression. *Frontiers in human neuroscience*, 15, 751336. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2021.751336>
- Gubbels, J., Assink, M., & van der Put, C. E. (2024). Protective factors for antisocial behavior in youth: what is the meta-analytic evidence?. *Journal of youth and adolescence*, 53(2), 233-257. <https://doi.org/10.1007/s10964-023-01878-4>
- Hashmani, T., Jonason, P.K. (2021). Antisocial Behavior. In: Shackelford, T.K., Weekes-Shackelford, V.A. (eds) *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19650-3_163
- Keramati, H., Motaharnejad, E., Kadivar, P., & Arabzade, M. (2021). Investigating the factor structure, validity, and reliability of the Effortful Control Scale (ECS) in Iranian adolescents. *Journal of Psychological Science*, 20(102), 837-848. <http://psychologicalscience.ir/article-1-1193-fa.html>
- King, K. M., Lengua, L. J., & Monahan, K. C. (2013). Individual differences in the development of self-regulation during pre-adolescence: Connections to context and adjustment. *Journal of abnormal child psychology*, 41, 57-69. <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9665-0>
- Moffitt, T. E. (2017). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Biosocial theories of crime*, 69-96. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.4.674>
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the national Academy of Sciences*, 108(7), 2693-2698. <https://doi.org/10.1073/pnas.1010076108>
- Murray, J., Shenderovich, Y., Gardner, F., Mikton, C., Derzon, J. H., Liu, J., & Eisner, M. (2018). Risk factors for antisocial behavior in low-and middle-income countries: A systematic review of longitudinal studies. *Crime and justice*, 47(1), 255-364. <https://doi.org/10.1086/696590>
- Nigg, J. T. (2017). Annual Research Review: On the relations among self-regulation, self-control, executive functioning, effortful control, cognitive control, impulsivity, risk-taking, and inhibition for developmental psychopathology. *Journal of child psychology and psychiatry*, 58(4), 361-383. <http://dx.doi.org/10.1111/jcpp.12675>
- Otto, C., Kaman, A., Erhart, M., Barkmann, C., Klasen, F., Schlack, R., & Ravens-Sieberer, U. (2021). Risk and resource factors of antisocial behaviour in children and adolescents: results of the longitudinal BELLA study. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 15, 1-14. <https://doi.org/10.1186/s13034-021-00412-3>
- Pechorro, P., DeLisi, M., Abrunhosa Gonçalves, R., & Pedro Oliveira, J. (2021). The role of low self-control as a mediator between trauma and antisociality/criminality in youth. *International journal of environmental research and public health*, 18(2), 567-577. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020567>

- Pedersen, W. C., Denson, T. F., Goss, R. J., Vasquez, E. A., Kelley, N. J., & Miller, N. (2011). The impact of rumination on aggressive thoughts, feelings, arousal, and behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 50(2), 281-301. <https://doi.org/10.1348/014466610X515696>
- Quan, F., Yang, R., & Xia, L. X. (2021). The longitudinal relationships among agreeableness, anger rumination, and aggression. *Current Psychology*, 40, 9-20. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01030-6>
- Richard, Y., Tazi, N., Frydecka, D., Hamid, M. S., & Moustafa, A. A. (2023). A systematic review of neural, cognitive, and clinical studies of anger and aggression. *Current psychology*, 42(20), 17174-17186. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03143-6>
- Rothbart, M. K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development*. Guilford Press.
- Salguero, J. M., García-Sancho, E., Ramos-Cejudo, J., & Kannis-Dymand, L. (2020). Individual differences in anger and displaced aggression: The role of metacognitive beliefs and anger rumination. *Aggressive behavior*, 46(2), 162-169. <https://doi.org/10.1002/ab.21878>
- Schmidt, H., Daseking, M., Gawrilow, C., Karbach, J., & Kerner auch Koerner, J. (2022). Self-regulation in preschool: Are executive function and effortful control overlapping constructs?. *Developmental Science*, 25(6), e13272. <https://doi.org/10.1111/desc.13272>
- Smith, S. D., Stephens, H. F., Repper, K., & Kistner, J. A. (2016). The relationship between anger rumination and aggression in typically developing children and high-risk adolescents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38, 515-527. <https://doi.org/10.1007/s10862-016-9542-1>
- Sulik, M. J., Huerta, S., Zerr, A. A., Eisenberg, N., Spinrad, T. L., Valiente, C., ... & Taylor, H. B. (2010). The factor structure of effortful control and measurement invariance across ethnicity and sex in a high-risk sample. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, 32, 8-22. <https://doi.org/10.1007/s10862-009-9164-y>
- Takebe, M., Takahashi, F., & Sato, H. (2016). Anger rumination as a risk factor for trait anger and anger-in: A longitudinal study. *Personality and Individual Differences*, 101, 451-455. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.06.038>
- Taravian, S., Nikdel, F., & Taghvaei Nia, A. (2023). *The mediating role of empathy and vengeful tendencies in the relationship between moral identity and effortful control with antisocial behaviors in high school students in Shiraz*. Master's thesis, Yasouj University, Faculty of Humanities.
- Taravian, S., Nikdel, F., & Taghvaei Nia, A. (2024). Examining the psychometric indicators of antisocial behavior questionnaire in Iranian teenagers. *RBS*, 22(2), 288-300. <http://rbs.mui.ac.ir/article-1-1725-fa.html>
- Tehrani, H. D., & Yamini, S. (2020). Parenting practices, self-control and anti-social behaviors: Meta-analytic structural equation modeling. *Journal of Criminal Justice*, 68, 101687. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2020.101687>
- Van de Groep, I. H., Bos, M. G., Popma, A., Crone, E. A., & Jansen, L. M. (2023). A neurocognitive model of early onset persistent and desistant antisocial behavior in early adulthood. *Frontiers in Human Neuroscience*, 17, 1100277. <https://doi.org/10.3389%2Ffnhum.2023.1100277>
- Van Hazebroek, B. C., Wermink, H., van Domburgh, L., de Keijser, J. W., Hoeve, M., & Popma, A. (2019). Biosocial studies of antisocial behavior: A systematic review of interactions between peri/prenatal complications, psychophysiological parameters, and social risk factors. *Aggression and violent behavior*, 47, 169-188. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.02.016>
- Vasquez, E. A., Osman, S., & Wood, J. L. (2012). Rumination and the Displacement of Aggression in United Kingdom Gang-Affiliated Youth. *Aggressive Behavior*, 38(1), 89-97. <https://doi.org/10.1002/ab.20419>
- Vaughan, E., Dennehy, E., Kelly, C., & Gabhainn, S. N. (2022). *Understanding and addressing anti-social behaviour: A rapid evidence review*. Health Promotion Research Centre NUI Galway. https://www.drugsandalcohol.ie/37060/1/DOE_Understanding_and_addressing_anti-social_behaviour_a_rapid_evidence_review.pdf

- Walters, G. D. (2014). Pathways to early delinquency: Exploring the individual and collective contributions of difficult temperament, low maternal involvement, and externalizing behavior. *Journal of Criminal Justice*, 42(4), 321-326. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2014.04.003>
- Walters, G. D. (2015). Early childhood temperament, maternal monitoring, reactive criminal thinking, and the origin (s) of low self-control. *Journal of Criminal Justice*, 43(5), 369-376. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2015.07.001>
- Wang, F. L., Chassin, L., Eisenberg, N., & Spinrad, T. L. (2015). Effortful control predicts adolescent antisocial-aggressive behaviors and depressive symptoms: Co-occurrence and moderation by impulsivity. *Child development*, 86(6), 1812-1829. <https://doi.org/10.1111/cdev.12406>